

Govor visokog predstavnika na simpoziju IRCICA u Mostaru

*Ako je Mostar kamen temeljac za Bosnu i Hercegovinu,
može li Bosna i Hercegovina biti most ka Evropi?*

U istoriji svake zemlje ima trenutaka koji su tako prožeti političkim simbolizmom, tako očigledno bremeniti historijskim značenjem, da vremenom dobiju daleko veće značenje i ostave pečat na cijelu jednu epohu.

Rušenje berlinskog zida;

Pad tornjeva Svjetskog trgovinskog centra;

Obaranje Sadamove statue;

Svaka ova slika je ikona vremena, neizbrisivo urezana u sjećanje, zauvijek zamrznuta u pamćenju.

U kontekstu ratova koji su se vodili na Balkanu 1990-ih godina, namjerno rušenje Starog mosta u Mostaru, slike čega su putem televizijskih ekrana obišle svijet, bio je samo jedan takav trenutak.

– Trenutak kada se sav neobuzdani barbarizam koji je pratio naprasen raspad Jugoslavije kristalizirao u jednoj sekundi i ostao sačuvan u pamćenju generacija.

Zašto?

Zato što niti jedan drugi događaj niti te strašne godine nisu mogli tako plastično ilustrirati trijumf bezumne agresije nad vrijednostima civilizacije, što je ovaj tragični rat predstavljao.

I niti jedan drugi trenutak nije tako snažno iznio na vidjelo moralni i kulturni bankrot svih onih, na svim stranama i u svim narodima, koji su krenuli putem rata uz tako užasnu cijenu i na kome su od tada pa do danas mnogi od njih i politički i osobno profitirali.

Mnogo je više vremena trebalo da se izgradi, i zaista obnovi, ovaj most, kao i kulturni i vjerski suživot koji on predstavlja, a samo mikrosekunda da se sruši.

Mi smo ga ipak obnovili.

A sada, sutra, imaćemo novu sliku, i novu poruku.

Možda je rušenje Starog mosta predstavljalo trenutni trijumf zla. Ali njegova obnova predstavlja stalni trijumf volje – volje da se uradi što god je potrebno u cilju osiguranja konačne pobjede civilizacije nad primitivizmom.

Sutra će ovaj drevni, čudesni luk od kamena ponovo premoštavati rijeku koja ispod njega teče i spajati dvije strane ovog velikog grada.

Ne vjerujem da postoji značajniji trenutak za BiH od kada je skoro prije devet godina otpočeo proces rekonstrukcije i obnove potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma.

Do sada nismo imali jasniji čin prevazilaženja prošlosti.

Niti moćnija potvrdu vjere u budućnost.

Jer ponovnim otvaranjem mosta signaliziramo našu odlučnost da ponovo uspostavimo tradiciju multikonfesionalnog, multinacionalnog suživota, koji je, suprotno sveopštoj zabludi koja je prisutna širom svijeta, karakterizirao život u ovom dijelu svijeta dobrim dijelom u zadnjih pet stotina godina.

Kao i sami most, ova tradicija se češće uspjela održavati nego što je napuštana.

Činjenica je da su u skoro 500 godina od kada je prvi put sagrađen Stari most 1566. godine u vrijeme Sulejmana Veličanstvenog, netolerancija i nesklad bili isto toliko karakteristika zapadne Evrope kao i Balkana.

Vidite, ima nekih koji bi željeli da vjerujete da narodi u ovom regionu izgaraju i da su uvijek izgarali u mržnji jednih prema drugima. Ja sam čuo kada je ministar vanjskih poslova Velike Britanije upravo navodio ovaj razlog kada je iznosio argumente protiv intervencije 1993. godine.

Ali mi smo, u stvari, u zapadnoj Evropi prošli kroz više ratova, i imali nemjerljivo više žrtava u ovih pet stotina godina nego balkanske zemlje.

Zašto pravim ovakvo poređenje?

Ne da umanjim nedostatke otomanske uprave ili čak austrougarske uprave, koja je veoma često bila samovoljna i okrutna, posebno u njenim poznim danima.

Niti da ublažim divljaštvo ratova na Balkanu koji su se vodili u dvadesetom stoljeću, a niti da iskupljujem tkz. "romantične nacionaliste" koji su se vodili iluzijom nacionalnog ekskluziviteta i etničke jedinstvenosti i koji su potpirivali sukobe što su s vremena na vrijeme poput požara obuhvatali ovaj lijepi region.

Svrha ovoga poređenja je da postavim nedavne sukobe na Balkanu u njihovu pravi historijski kontekst i da se podsjetimo da kad god su se javljala ova bratoubilačka tvrvenja ona su se rijetko javljala kao posljedica historijskog neprijateljstva. Mnogo češće su ona bila posljedica trvenja između velikih evropskih sila koja su cijepala isprepleteno demografsko tkivo, kakav Balkan jeste.

To je ono po čemu su ovi ratovi iz 1990.-ih godina tako šokantni – po tomu što oni predstavljaju povratak ka ranijim modelima atavističkog nacionalizma baš u trenutku kada je

ostatak Evrope konačno uvidio vrijednost multietničnosti i raznolikosti.

A evo paradoksa. Dok je Balkan bio podvrgnut stoljećima carske uprave, preobraćenju i kolonizaciji, stare imperijalne sile Zapada su od 1950.-tih godina počele otvarati vrata svojim nekadašnjim kolonijalnim podanicima.

Dok su se narodi zapadnog Balkana tokom devedesetih borili da pretvore svoju nacionalnu raznolikost u nacionalnu jedinstvenost, zemlje zapadne Evrope su napuštale koncept svoje jedinstvenosti u zamjenu za novi kulturni pluralizam.

I dok su narodi bivše Jugoslavije vodili nove ratove zbog granica, stvarnih i željenih, zemlje Evropske unije su aktivno brisale svoje granice zbog kojih su nekada ratovala skoro hiljadama godina.

Rezultat toga jeste da je Evropska unija danas najveća zajednica mirnih i prosperitetnih demokratskih društava na svijetu i najveće i najbogatije jedinstveno tržište na svijetu, koje počiva na vladavini zakona i snažnoj zaštiti ljudskih i manjinskih prava.

I što je najvažnije, Evropska unija je postala ono što je irski političar i dobitnik Nobelove nagrade, John Hume, s pravom opisao kao "najuspješniji mehanizam rješavanja konflikta u historiji".

Uzmimo primjer Francuske i Njemačke.

Sada je rat između njih nezamisliv zbog vrijednosti koje ih spajaju jer je nepokolebljiva opredjeljenost ka izgradnji demokracije, otvorenog i pluralističkog društva, vladavine prava i ka uspostavi slobodnog poslovanja daleko jača od bilo čega što ih razdvaja.

Evropu koja je nekada bila vještački podijeljena političkim ideologijama sada ujedinjuju političke vrijednosti jednako

uvažavane od Baltika do Biskajskog zaljeva.

Među tim vrijednostima jedna od najvažnijih je poštivanje pluralizma i različitosti.

Trenutno Evropsku uniju koju čini 25 zemalja-članica najviše definira njena etnička, vjerska i kulturološka raznolikost.

Ključno otkriće moderne Evrope je da se raznolikost ne smatra problemom nego prednošću.

To je i prihvatanje činjenice da razlike postoje ne zato da bi se tolerisale, nego da bismo ih poštivali.

Shvatanje granica kao anahronizama iz prošlosti, a ne kao mehanizama zaštite u budućnosti.

To je poklon, rekao bih neprocjenljiv poklon, koji Evropa može dati ovoj zemlji i regionu.

Međutim, ovaj odnos nije jednostran.

Uobičajena je praksa, posebno u ovoj zemlji, usmjeravati pažnju na ono što Evropa može pružiti Bosni i Hercegovini.

Međutim, rijetko se pitamo šta Bosna i Hercegovina može pružiti Evropi.

Ovdje se opet vraćam na Stari most u Mostaru. Jer onako kako Mostar predstavlja kamen temeljac za Bosnu i Hercegovinu, istinski sam uvjeren da Bosna i Hercegovina može predstavljati jednu vrstu mosta za Evropu.

Taj most nam nikada nije bio potrebniji nego sada u ovom svijetu nakon 11. septembra.

Danas imamo glasan ideološki pravac koji insistira na podjeli čovječanstva, jednu filozofiju koja svesrdno tvrdi da nakon završetka hladnog rata vjerska a ne politička uvjerenja pokreću velike sukobe.

Jedan od najpoznatijih zagovornika ove teze je Samuel Huntington u svom djelu "Sukob civilizacija".

Na pragu očigledne pobjede liberalizma, raspada Sovjetskog saveza, pada Berlinskog zida, širenja demokracije i otvaranja tržišta putem procesa globalizacije, Huntington upozorava na opasnost pretpostavke da će se sukob okončati.

"Najopasniji sukobi u budućnosti će se desiti duž razmeđa civilizacija. "Sukob", napominje Huntington "duž razmeđa između zapadne i islamske civilizacije odvija se već 1300 godina" i "na obje strane, interakcija između Islama i Zapada se vidi kao sukob civilizacija."

Oni koji se slažu sa ovom tezom, a ja nisam jedan od njih, tvrde da Bosna i Hercegovina općenito, a posebno Mostar, predstavljaju takvo jedno kulturološko razmeđe – duboki rascjep koji je osuđen da vječno kroz stoljeća prenosi eho sukoba civilizacija.

Za njih je uništenje Starog mosta i predstavljalo sumorno opravdanje njihovih argumenata koje su dobili onda kada se Stari most sunovratio u Neretvu.

Međutim, rekonstrukcija Mosta i odlučnost ljudi širom ove zemlje i izvan nje da ga obnove, s ljubavlju polažući kamen po kamen, umnogome dovode u pitanje Huntingtonovi tezu.

To isto čini i obnova Bosne i Hercegovine.

Nakon strahota užasnog rata ova zemlja je napravila skoro nevjerovatne pomake ka stabilnom miru.

Nepunu deceniju nakon završetka rata, u poređenju s na primjer Irskom, Baskijskom oblašću ili Kiprom, ova zemlja je ostvarila napredak koji su mnogi smatrali nemogućim.

Milion izbjeglica se vratilo u svoje domove, a mnogi od njih žive pored istih onih ljudi koji su ih prognali.

Na snazi je potpuna sloboda kretanja. Imali smo slobodne i poštene izbore. Imamo jednu od najstabilnijih valuta na Balkanu i rast ekonomije.

Mostar sada ima jednu jedinstvenu gradsku vladu, a Sarajevo se vraća svojoj poznatoj ulozi – ulozi kulturnog središta.

Niko ne sumnja da se ipak mora još dosta toga učiniti. Bilo bi naivno misliti suprotno.

S vremena na vrijeme dođe do zastoja, provokacija i zastrašivanja koja ugrožavaju međunacionalne odnose i podižu tenzije.

Međutim, trend je jasan. Dok se ljudi ove zemlje i dalje, da citiram Ivu Andrića, "raduju i žaloste, goste i poste prema četiri razna, među sobom zavađena kalendara, i sve svoje želje i molitve šalju jednom nebu na četiri razna crkvena jezika" oni istovremeno polako, oklijevajući, ponekad uz bolne napore uspostavljaju tu paradoksalnu ali beskrajno bosansku tradiciju jedinstva kroz različitosti na koju nas Andrić tako vješto podsjeća.

To je jedinstvo koje poizilazi iz stoljeća zajedničkih iskustava tijumfa i tragedije i od izvjesne spoznaje, koju građani ove zemlje razumiju, da jsu njihova budućnost i sudbina u istoj mjeri isprepleteni kao što je bila i njihova prošlost.

To je jedinstvo na kojem se zasniva mir u Bosni i Hercegovini i na kojem je zasnovana i nedavno proširena Evropska unija.

Stare vrijednosti postale su takođe i nove vrijednosti. To je jedinstvo sada dodatno ojačano nepokolebljivim uvjerenjem koje je u jednakoj mjeri prisutno kod svih naroda u Bosni i Hercegovini, da budućnost ove zemlje mora biti u Evropi.

Uprkos nekim pretpostavkama, Bosna i Hercegovina nije okrenula leđa Evropi nego je prihvatila Evropu, što su učinili i njeni

građani islamske vjeroispovjesti, i jednoglasno usmjerila svoje napore na ispunjavanje uvjeta za članstvo u vodećoj evropskoj instituciji – Evropskoj uniji.

Zašto je ovo važno za cijeli svijet?

Jer direktno osporava pretpostavku da možete pripadati ili Evropi ili Islamu, ali ne i jednom i drugom. Najbolja i prva osoba koja je iznijela taj stav bio je Alija Izetbegović, i bio je u pravu.

Također osporava tendenciju, kako na zapadu tako i u islamskom svijetu, da se ekstremi prikazuju kao norma, i da na osnovu toga sude jedni o drugima.

Baš kao što neki muslimani zapad olako karakteriziraju kao nemoralno leglo kriminalaca, narkomana i prostitutki, velik je broj i onih na zapadu koji islamski svijet vide kao leglo ekstremista i fundamentalista.

Naravno, istina nema gotovo nikakve veze sa ovim crno-bijelim karikaturama, zamkama u koje bismo mogli upasti.

Kako to znamo? Jer ove dvije strane žive zajedno u Bosni i Hercegovini, u kojoj islamski svijet može naći pravi doživljaj savremene Evrope, a Evropa toliko potrebno razumijevanje stvarnosti Islama.

I zaista, muslimani Bosne i Hercegovine zaslužuju veliko priznanje – kao i druge vjerske zajednice uostalom – zato što su – najvećim dijelom, i uprkos užasima kroz koje su prošli u tek nedavnoj prošlosti – odlučno odbili radikalizaciju, a to ćete vidjeti kad god subotom uveče prošetate živom i modernom sarajevskom Ferhadijom.

U septembru prošle godine predsjednik Clinton je došao na otvaranje mezarja u Srebrenici, u kojem se kontinuirano sahranjuju žrtve te evropske tragedije. Ceremonija je održana uz prisustvo 20.000 Bošnjaka, u oblasti u kojoj su Srbi

većina, pod zaštitom srpske policije, u atmosferi mirnog dostojanstva, bez incidenata, i bez mržnje.

Uporedite i povucite paralelu sa Sjevernom Irskom i tamošnjim sahranama onih koje je ubila druga strana. Ili sa onim što se u posljednje vrijeme dešava na Kosovu.

Muslimani Bosne i Hercegovine u svom svakodnevnom životu dokazuju da Islam može biti vjera koja nije ništa manje evropska nego judaizam ili hrišćanstvo – i kroz to vidimo kakav je to most koji može postojati između ovih navodno sukobljenih civilizacija.

No Bosna i Hercegovina Evropi ne nudi samo most ka islamskom istoku. Na jedan neobičan način ona također povezuje Evropu i Sjevernu Ameriku.

Dopustite da objasnim.

Činjenica da je Bosna i Hercegovina uspjela postići tako brz napredak nakon rata prije svega je zasluga građana Bosne i Hercegovine – svih njenih građana.

No ona je istovremeno i rezultat podrške koju je Bosna i Hercegovina dobila od široke međunarodne koalicije, u kojoj se između ostalih nalaze Evropska unija i Sjedinjene Američke Države.

I u tom slučaju, Bosna i Hercegovina nudi pouke onima van granice ove izuzetne zemlje.

Istorija rata koji je ovdje vođen nije samo istorija BiH: to je istovremeno i tamno poglavlje u istoriji Evrope. I u istoriji transatlanskih odnosa generalno.

Dok je Evropa oklijevala, ratni plamen je buktao Bosnom i Hercegovinom. Istorija će nas zbog te greške teško optužiti.

Kao i zbog činjenice da je, dok su se Evropa i Amerika svađale oko toga šta učiniti, vatra izmakla kontroli; sve dok

Sjedinjene Američke Države nisu rekle 'dosta' i poduzele odlučne korake kako bi zaustavile ovaj sukob, koji se vodio na teritoriji Evrope i između evropskih naroda.

Na sreću, naučili smo nešto iz svojih grešaka.

Napori na izgradnji mira u ovoj zemlji su – konačno – donijeli uspjeh jer je riječ o združenim naporima, u kojima Evropa i Amerika zdušno rade kao partneri.

Naša politika je zajednička politika. Mi govorimo jednim glasom.

Evropa je također izvukla pouku. Poznata po svojoj podijeljenosti u toku ratova u bivšoj Jugoslaviji, Evropa je konačno počela jedinstveno nastupati.

I što je ključno, Evropska unija predstavlja političku destinaciju kojoj ova zemlja i njeni susjedi teže – ona im pruža perspektivu članstva u Evropskoj uniji nakon što ispune potrebne standarde. Kao i ogromna sredstva, 20 miliona KM godišnje, s namjerom da im pomogne da taj cilj i ostvare.

Evropa također radi na unapređenju svojih institucionalnih okvira, kako bi mogla što efikasnije djelovati u svijetu.

Nezaboravno je pitanje Henryja Kissingera koga treba da nazove kad hoće da razgovara sa Evropom.

Sada ima odgovor – Javiera Solanu, kao budućeg evropskog ministra vanjskih poslova.

Dakle, i tu je Bosna i Hercegovina još jednom dala primjer svojim prijateljima na Zapadu.

Dok nanovo gradimo transatlanski odnos, dok, poslije Iraka, popravljamo napukle odnose u NATO-u, upravo ovdje u Evropi imamo primjer gdje taj odnos već dobro funkcioniše – partnerstvo između SAD i Evropljana, koje ostaje ključni element ponovne izgradnje ove zemlje i pokazuje nam šta se

može postići kada Evropa i Amerika rade zajedno na daleko ravnopravnijim osnovama nego ranije.

EUFOR, koji preuzima mandat u decembru, daleko je najveća i najvažnija vojna operacija koju je Evropska unija ikada pokrenula. NATO i SAD i dalje pružaju podršku, ali Evropa ima vodeću ulogu.

Lakoća i brzina kojom se do toga došlo – te očigledno prijateljstvo i zajedništvo između Javiera Solane i novog generalnog sekretara NATO-a, kojima smo bili svjedoci prošle sedmice u Sarajevu, ukazuju na novo transatlansko partnerstvo – koje se gradi upravo ovdje u Bosni i Hercegovini.

Sutra će oči svijeta još jednom biti uprte u Bosnu i Hercegovinu, i u Mostar, u toku ceremonije kojoj će, između ostalog, prisustvovati i njegovo kraljevsko visočanstvo Princ od Velsa.

Prije dvanaest godina, Princ od Velsa je, u svome obraćanju Centru za islamske studije u Oksfordu, rekao *“Ova dva svijeta – islamski i zapadni – nalaze se na nekoj vrsti raskršća u svojim odnosima. Ne smijemo dopustiti jaz među njima...”*

To je bilo tačno prije dvanaest godina, a danas, nakon 11. septembra, to je još tačnije.

Kakva god da su sumorna dešavanja drugdje u svijetu, sutra ćemo ovdje u Mostaru otvoriti most koji spaja puno više nego dvije strane jednog grada. Kada se to desi, poslaćemo u svijet novu i, nadam se, jednako trajnu sliku – sliku ponovo izgrađenog mosta, i ponovo povezanih zajednica.

Dokaz, u obliku tog prekrasnog kamenog luka, da ono što mržnja uništi nada može ponovo izgraditi.